

УДК 78.03

DOI 10.32461/2226-3209.1.2021.229574.

Цитування:

Гиса О. А. Історія становлення кафедри музикології Університету імені Адама Міцкевича в Познані. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал.* 2021. № 1. С. 125-129.

Hysa O. (2021). History of establishment of the Musicology Department of the Adam Mickiewicz University in Poznan. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 1, 125-129 [in Ukrainian].

Гиса Оксана Андріївна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музикознавства та
методики музичного мистецтва
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
Стипендіат Інституту музикології
Університету ім. А. Міцкевича в Познані
(програма PJP/POL/2020/1/00034
NAWA. Polonista)
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2236-7498>
oksana.hysa@gmail.com

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ КАФЕДРИ МУЗИКОЛОГІЇ УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ АДАМА МІЦКЕВИЧА В ПОЗНАНІ

Мета роботи – проаналізувати діяльність кафедри музикології Університету імені Адама Міцкевича в Познані від його заснування у 1922 р. до початку XXI ст. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні історично-системного методу – для вивчення проблематики музикології як академічної дисципліни в тісному зв'язку із суспільно-історичним контекстом і відтворенням цілісної картини її розвитку, а також біографістики – для окреслення постатей польської загальнокультурної і спеціальної музикологічної школи. **Наукова новизна** роботи полягає у висвітленні діяльності Познанської музикологічної школи, яка охоплює традиційну музикознавчу проблематику і розробляє методологію нових міждисциплінарних досліджень гуманітарного спрямування. **Висновки.** Формування музикології як навчальної дисципліни в Університеті імені Адама Міцкевича в Познані, що відбувалося на засадах європейської музично-освітньої традиції, яка спиралася на організаційний досвід і методологічні позиції німецького музикознавства та кафедр музикології Львівського та Ягеллонського університетів.

Ключові слова: кафедра музикології Познанського університету; студент, викладач; музикологічна школа.

Hysa Oksana, the candidate of Arts, doctor of the Department of Musicology and methodology of musical art of the Ternopil National Pedagogical Volodymyr Hnatyuk University, scholarship and fellowship Programme for students and scientists. Institute of Musicology Adam Mickiewicz University in Poznań. (PJP/POL/2020/1/00034 NAWA POLONISTA)

History of establishment of the Musicology Department of the Adam Mickiewicz University in Poznan

The purpose of the article is to analyze the activity of the Department of Musicology of the Adam Mickiewicz University in Poznan from its foundation in 1922 to the beginning of the XXI century. **The methodology** consists of applying the historical-system method - to study the problems of musicology as an academic discipline in close connection with the socio-historical context and reproducing a holistic picture of its development, as well as biographies - to outline the figures of Polish general and special musicological school. **The scientific novelty** of the work lies in the coverage of the Poznan School of Musicology, which covers traditional musicological issues and develops a methodology for new interdisciplinary research in the humanities. **Conclusions.** The formation of musicology as a discipline at the Adam Mickiewicz University in Poznan took place on the basis of the European music-educational tradition. The article emphasizes the importance of this process of organizational experience and methodological position of German musicology and departments of musicology of Lviv and Jagiellonian universities.

Key words: Department of Musicology, University of Poznan, student, teacher, musicological school.

Актуальність теми дослідження. У статті висвітлено історію становлення та діяльності кафедри музикології Університету імені Адама Міцкевича в Познані. Проаналізовано діяльність її засновника та завідувача кафедри Люціана Камєнського (1885–1964). Висвітлено його та інших викладачів роль у становленні та розвитку кафедри.

Аналіз досліджень і публікацій. Протягом останнього часу питання історії становлення та розвитку кафедри музикології Університету імені Адама Міцкевича в Познані досліджували К. Вінович, Я. Вісаковський, К. Міхаловський, Б. Мушкальська М. Обст, Я. Татарська та інші науковці. Ця проблема недостатньо вивчена в українському та

зарубіжному музикознавстві і потребує більш глибокого осмислення.

Виклад основного матеріалу. У першому семестрі 1919/20 навчального року в Познанському університеті при філософському факультеті священик Вацлав Гебуровський створив регулярний семінар для студентів, який проходив протягом кількох місяців на громадських засадах. Його учасниками були студенти філософського факультету, які ставили собі за мету поглибити знання з історії польського музичного мистецтва. Студенти вивчали такі предмети, як історія поліфонії, історія ораторії, хоровий спів та основи теорії музики. 1 травня 1922 р. на посаду завідуючого семінаром було призначено музиколога, педагога і музичного критика Л. Каменського [7, 22]. Він був єдиним викладачем до 1924 р. Студенти, котрі хотіли отримати цю спеціальність, повинні були відвідувати лекції з музичних композицій XVIII ст., камерної музики XVIII ст., музикознавчого аналізу, історії опери тощо.

Навчальна програма на кафедрі музикології Познанського університету не відрізнялася від навчальних програм двох інших музикознавчих підрозділів у Кракові та Львові [2, 132].

Однак, у 1922 р. Л. Каменський зацікавився польським музичним фольклором. Він розпочав роботу, щоб привернути увагу до його збирання і вивчення. Професор прочитав перші лекції про польські народні пісні. Він ініціював придбання фонографа і створення фонографічного архіву в Познані. Однак йому довелося довго чекати, щоби реалізувати свої інноваційні ідеї та плани, передусім, через матеріальні труднощі. Тому перші магістерські роботи були написані під керівництвом Л. Каменського про історію музикології. На другому році діяльності семінару (1924/25 навчальний рік) до складу кафедри приєднався доктор Вацлав Піотровський. Він читав лекції з гармонії та контрапункту. Після залишення в 1928 р. В. Піотровським кафедри його лекції вів доктор Казімеж Зелінський – перший випускник кафедри в 1929 р. У перші роки діяльності кафедри було проведено дослідницьку роботу в галузі історії музики: Зигмунт Латошевський здобув ступінь доктора наук в Познанському університеті, його докторська дисертація називалася «Перші польські опери Мацея Каменського» (1932) [4].

У 1929 р. на кошти міністерства віросповідання і народної освіти, згідно з «Університетською хронікою», в Познанському університеті були відкриті

фонографічні лабораторії, а в січні 1930 р. при кафедрі музикознавства почав працювати регіональний фонографічний архів – РАФ (RAF) [3, 74].

Кафедра музикознавства, яку очолював Л. Каменський, була єдиним науковим підрозділом у Польщі, де велися дослідження в галузі порівняльної музикології. Зауважимо, що кафедра першою в Польщі розгорнула музикознавчу діяльність щодо систематизації збору й обробки польської народної музики на основі живого матеріалу. В 1928 р. Л. Каменський разом зі студентом М. Собецьким поїхав до Куяв, щоб зробити фонографічні записи. Наступного року професор і студентка Г. Рудницька в околицях Вольштина робили записи польських народних пісень [8, 14]. У 1930 р. він розпочав систематичну роботу кафедри зі збору музичних записів.

Навколо Л. Каменського зібралася велика група студентів, які особливо цікавилися фольклором. Протягом першого року діяльності було зібрано понад 1000 фонограм польських народних пісень та інструментальної музики жителів Польщі. У 1931/1932 навчальному році РАФ поповнився майже тисячу новими фонографічними записами, з яких 606 були зібрані в Померанії Л. Каменським, а решту – Я. Петрушинською (в заміжжі – Собецька) та М. Квском у Великій Польщі і Мазовії. Загалом кількість фонограм у 1939 р. досягла 4 тисяч. На основі зібраного матеріалу було написано велику кількість етномузикологічних магістерських робіт. Першою з них у 1935 р. була праця «Волинка Великопольщі» Я. Петрушинської. В 1937 р. Б. Чижиковська підготувала магістерську роботу «На вітрилах Великої Польщі» [6].

На кафедрі музикології Познанського університету в міжвоєнний період навчалися 77 осіб, з яких 22 захистили кандидатські дисертації.

Л. Каменський, використовуючи архівні джерела, опублікував кілька праць, присвячених польському музичному фольклору: «З досліджень музичного фольклору Великої Польщі» (Познань, 1932), «З досліджень співу та музики польського народу» (Торунь, 1934), «Монографія пісні з Південної Кашубії» (Варшава, 1935), «Стежка кашубських пісень» (Краків, 1936), «Пісня і музика великопольського народу» (Познань, 1939), «Пісні Поморського народу. Том 1», «Пісні з Південної Кашубії» (Торунь, 1936), «Поморський пісенник» (Познань, 1939). Всебічні інтереси Л. Каменського і його

громадська культурна діяльність зумовили наступну ініціативу професора: створення в 1926 р. в Познанському університеті змішаного академічного хору. Л. Каменський став художнім керівником цього колективу, підбирав музичний репертуар, перекладав хорові композиції польською мовою [5].

У 1936 р. завідувач кафедри музикології Л. Каменський отримав вчене звання професора. У 1938–1939 рр. він був деканом гуманітарного факультету Познанського університету. Також читав лекції у Берліні і Франкфурті (Німеччина), Празі і Братиславі (Чехословаччина). Був нагороджений офіцерським хрестом Ордена Білого Лева (1930) та Золотим хрестом (1936).

Діяльність кафедри музикології Познанського університету в 1930–1939 рр. здобула загальнопольське визнання. Вона припинилася з початком Другої світової війни. У вересні 1939 р., коли війська нацистської Німеччини увійшли в Познань, всі колекції РАФ були знищені і назавжди втрачені.

Після окупації Польщі німецькою армією Л. Каменського заарештувало гестапо за звинуваченням в антинацистській діяльності, а через публікації, в яких стверджував про польськість Померанії та Кашубщини, був оголошений «ворогом рейху». Лише завдяки старанням дружини-німкені його звільнили. Професор працював в архіві Познанської бібліотеки Рачинських, але перебував під постійним наглядом гестапо. Після війни комуністична влада Польщі звинуватила Л. Каменського у співпраці з нацистами та діях на шкоду країні. Суд не знайшов доказів його зв'язків з окупантами, але засудив на 3 роки позбавлення волі і громадянських прав та конфіскацію майна. Згодом професор домогся помилування і в 1960 р. суд постановив скасувати його попередню судимість. Однак Л. Каменського назавжди відсторонили від роботи в академічному середовищі. У 1949–1957 рр. він жив у Торуні, де викладав у дитячій музичній школі.

У повоєнний період з середини травня 1945 р. на кафедрі музикології Познанського університету розпочали свої перші заняття зі студентами колишні асистенти та викладачі кафедри М. Квек і М. Собецький, а гуманітарна рада факультету запросила професора, засновника кафедри музикології у Львові А. Хибінського, який тоді проживав у Кракові, до Познаня. Завдяки його старанням кафедра музикознавства зазнала великих змін. За період діяльності на кафедрі А. Хибінського в 1945–1954 рр. майже 100 осіб почали

вивчати музикознавство. За життя професора 38 студентів отримали дипломи магістрів, 4 докторанти, львівські студенти А. Хибінського стали кандидатами наук: Г. Файхт (1946), З. Лісса (1947), Ю. Хомінський (1949) і С. Лобачевська (1950). У 1946 р. приїхала зі Львова у Познань працювати М. Щепанська – улюблена студентка А. Хибінського [6, 54].

Після смерті останнього у 1952 р. доцентка М. Щепанська зайняла посаду керівника кафедри. Їй допомагали М. Собецький, приїздив на лекції з Варшави Г. Файхт, а також випускники кафедри Е. Новачик, В. Рогаль, З. Сітовський, Я. Собецька, Т. Струмільо, З. Швейковський. У 1953/54 навчальному році було припинено набір на перший рік навчання через централізацію музикознавства під керівництвом З. Лісси у Варшаві. Деякі студенти переїхали в столицю і заняття проводилися лише зі студентами старших курсів. У 1962 р. М. Щепанська померла.

Однак громада Познані усвідомлювала важливість та потреби університетського музикознавства, тому в складі наукової комісії при Музичному товаристві імені Генріка Венявського була створена неформальна «конференція», яка поставила собі за мету відновлення кафедри музикології в Познанському університеті.

У 1974 р. завдяки старанням ректора, деканату і членів ради історичного факультету Університету імені Адама Міцкевича в Познані навчання з музикознавства було відновлено. Керівником кафедри стала докторка Крістіна Вінович. Завдяки їй була розроблена нова навчальна програма і створена команда співробітників. Найважливішим завданням нового навчального підрозділу було визначення бажаних спеціальностей у галузі досліджень і викладання. Однією з них, продовжуючи наукову діяльність А. Хибінського, є дослідження історії польської та європейської музики. Друга сфера наукових досліджень – це етномузикологія, яку започаткували А. Хибінський, Л. Каменський і М. Собецький.

У 1975–1999 р. кафедрою музикознавства завідував професор, доктор габілітований Ян Стешевський, а з 1999 р. її очолює професорка, докторка габілітована Данута Ясінська.

Сьогодні кафедра музикології динамічно розвивається у кількох наукових керунках: історія музики, дослідження польської музики та музики XIX–XX ст., етномузикологія, оперологічні, психоакустичні та когнітивні питання, а також питання, пов'язані з

естетикою та філософією музики. Музикознавчий відділ як частина спеціалізації оперного мистецтва АМУ, яка є унікальним науковим профілем у національному масштабі (навчає як майбутніх істориків, так і теоретиків опери, а також критиків музичного театру), співпрацюють видатні театральні під керівництвом професора, докторки габілітованої. Доброчни Ратайчакової. Інститут музикології провадить 5-річну магістерську програму на денній формі навчання, яка охоплює всі найважливіші галузі музикології. З перших років навчання студенти мають можливість друкувати свої дослідження в журналі «Takty i Nietakty» в рамках наукового клубу. Наступною формою навчання є докторантура при історичному факультеті. Серед випускників познанського музикознавства – не лише майбутні вчені і викладачі музичних спеціальностей у початкових та середніх школах, а й музичні критики та працівники найбільших національних культурних установ (філармоній, оперних театрів, громадських центрів, культурних бюро різного рівня, Польського телебачення та Польського радіо).

Наступний розвиток наукового складу та динамічна науково-педагогічна діяльність стали основою для рішення ректора Університету імені Адама Міцкевича в січні 2016 р. про перетворення кафедри музикознавства в Інститут музикознавства. З жовтня 2016 р. до вересня 2019 р. функцію директора Інституту музикології виконувала професорка, докторка габілітована Юстина Гуменка-Якубовська. На початку 2019 р. керівником Інституту музикології став професор, доктор габілітований Петро Подліпняк. Нині в Інституті музикознавства працюють 7 незалежних співробітників, у тому числі 3 штатні професори, і 6 асистентів, є понад 10 докторантів. Найважливіші напрямки наукових досліджень: історія польської музики від Середньовіччя до XXI ст., етномузикологічні, оперологічні, психоакустичні та когнітивні питання, проблеми естетики та філософії музики [1].

У травні 2015 р. відбулося зміна місця розташування на нове місце історичного факультету в кампусі Мораско за адресою вул. Познанський університет 7. Від 1 жовтня 2019 р. Інститут музикознавства та Інститут історії мистецтва створюють новий підрозділ у структурі Університету імені Адама Міцкевича в Познані – факультет мистецтвознавства.

Висновки. Формування музикології як навчальної дисципліни в Університеті імені Адама Міцкевича в Познані відбувалося у руслі європейської музично-освітньої традиції, яка спиралася на організаційний досвід і методологічні позиції німецького музикознавства, а також кафедр Львівського та Ягеллонського університетів, що діяли як автономні науково-педагогічні інституції. Існувала добре налагоджена ступенева система навчання, що передбачала лекційний виклад матеріалу і практичні заняття, метою яких було залучити студентів до дослідницької праці в різних ділянках музичної науки. Кафедра музикознавства Познанського університету широко розгорнула етномузикологічний напрямок. Першою в Польщі вона розпочала музикознавчу діяльність щодо систематизації збору та обробки польської народної музики на основі живого матеріалу. При кафедрі було засновано регіональний фонографічний архів – РАФ. Завдяки старанням Л. Камєнського кафедра була до 1939 р. єдиним підрозділом у Польщі, де велися дослідження в галузі порівняльної музикології.

Нині спеціалізація оперного мистецтва на факультеті музикознавства Університету імені Адама Міцкевича у Познані є унікальним та єдиним науковим профілем національного масштабу в Польщі, на якому навчаються як майбутніх історики, так і теоретики опери, а також критики музичного театру. Основні завдання студій – виховати у майбутніх фахівців з музикології науковий тип мислення, застосовуючи методологічні стратегії суміжних наук.

Література

1. Instytut Muzykologii UAM. URL: http://muzykologia.amu.edu.pl/?page_id=3217
2. Kamiński L. Z badań nad śpiewem i muzyką ludu polskiego. Etnomuzykologia. Wilno, 1934.
3. Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata szkolne 1929/30 i 1930/1 za rektoratu Prof. Dr. Stanisława Kasznicy i otwarcie roku szkolnego 1931/2 przez nowego rektora Prof. Dr. Jana Sajdaka w dniu 25 października 1931 roku. Poznań, 1932.
4. Latoszewski Zygmunt. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zygmunt_Latoszewski
5. Latoszewski Z. Koncert Chóru Akademickiego. Kurier Poznański. 17.03.1927.
6. Michalowski K. Bibliografia Polskiego Piśmiennictwa Muzycznego. Kraków, 1955. 280 s.
7. Obst M. Muzykologia poznańska w okresie międzywojennym 1922–1939. In: Zeszyt Naukowy Poznańskiego Towarzystwa Muzycznego im. Henryka Wieniawskiego. 50-lecie powołania Katedry

Muzykologii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Materiały z Sesji Naukowej Sekcji Muzykologicznej PTM im. H. Wieniawskiego. Poznań, 1974. S. 20–46.

8. Sobiescy Jadwiga i Marian. Polska muzyka ludowa i jej problemy / red. L. Bielawski. Kraków, 1973. 636 s.

References

1. UAM Institute of Musicology. URL: http://muzykologia.amu.edu.pl/?page_id=3217 (24.01.2021). [in Polish].

2. Kamiński L. (1934). From the hustle and bustle of singing and the music of a mad Polish. Wilno [in Polish].

3. Chronicle of the University of Poznań. 1932, for the school years 1929/30 and 1930/1 for the rector's office, Prof. Dr. Stanisław Kasznica and the opening of the 1931/2 school year by the new rector, Prof. Dr. Jan Sajdak on October 25, 1931. Poznań [in Polish].

4. Latoszewski Zygmunt. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zygmunt_Latoszewski (15.01.2021) [in Polish].

5. Latoszewski Z. (1927). Concert of the Academic Choir, "Poznań courier", (pp.3). Poznań [in Polish].

6. Michalowski K. (1955). Bibliography of Polish Music Literature, (pp. 280). Krakow [in Polish].

7. Obst M. (1974). Poznań musicology in the interwar period, 1922–1939. In: Scientific Notebook of the Poznań Music Society Henryk Wieniawski. 50th anniversary of establishing the Department of Musicology at the University of Adam Mickiewicz. Materials from the "Scientific Session of the Musicological Section of the PTM H. Wieniawski". (pp. 20–46). Poznań: PTM [in Polish].

8. Sobieski Jadwiga and Marian. (1973). Polish folk music and her problems L. Bielawski (Eds.), (pp. 636). Krakow [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 02.12.2020

Отримано після доопрацювання 21.12.2020

Прийнято до друку 24.12.2020